

[บทความรับเชิญ]

ปาฐกถาเรื่อง รัฐกับวิกฤติการณ์

ทวิดา กมลเวชช*

รองผู้ว่าราชการจังหวัดกรุงเทพมหานคร

เกริ่น

ประชาชนทุกคนในสังคม แต่ละคนอาจสวมหมวกไว้หลายใบ หมายถึง การกำกับหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองในด้านต่าง ๆ ที่หลากหลาย ก่อนจะกล่าวถึงเรื่องรัฐกับวิกฤติการณ์ อาจจะขอกล่าวถึงมุมมองของผู้ปฏิบัติงานกับประชาชนอาจจะส่งผลต่อความคิดที่เรามีต่อปัญหาต่าง ๆ ตัวอย่างเช่นมุมมองในฐานะประชาชน และ ในฐานะผู้ปฏิบัติงานนั้น ย่อมมีความแตกต่างกัน ในฐานะประชาชนในกรุงเทพมหานคร ปัญหาหลายเรื่องของเมืองดูเป็นเรื่องเล็กน้อยและคาดหวังว่าผู้เกี่ยวข้องควรจะสามารถจัดการได้โดยไม่ยากนัก กลับกลายเป็นปัญหายุ่งยากซับซ้อนเมื่อมองในฐานะผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงาน และเมื่อปัญหาหลายปัญหามาผนวกเข้าด้วยกันก็ยิ่งยกระดับความยุ่งยากซับซ้อนในการบริหารจัดการ ยกตัวอย่างเช่น ปัญหาจำนวนประชากรสัตว์ไร้บ้าน ประชาชนอยากให้กรุงเทพมหานครเป็นเมืองปลอด สุนัขและแมวจรจัด แต่การจัดการเรื่องนี้ไม่ง่ายนักยังได้รับผลกระทบจากโรค COVID-19 ส่งผลให้ปัญหารุนแรงมากขึ้น เนื่องจากวิกฤติทำให้สัตว์เลี้ยงถูกทอดทิ้ง มีสุนัขและแมวเร่ร่อนไร้บ้านเพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่กรุงเทพมหานคร หรือปริมณฑล

*ผู้รับผิดชอบบทความ: tavida_polsc@yahoo.com

การเผชิญหน้ากับวิกฤติการณ์ของคนไทย

ประเด็นแรก วิกฤติการณ์กับความคุ้นชิน ย้อนไป เมื่อ HIV มาประเทศไทยช่วงแรก เกิดวิกฤติการจัดการด้านสาธารณสุขหลายลักษณะ ขณะนั้นผู้คนอาศัยอยู่กับความกลัวว่าเราจะติดเชื้อได้ง่าย ด้วยความที่ประชาชนยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคไม่มากนัก ในช่วงเวลาดังกล่าวสิ่งที่เกี่ยวข้องกับ HIV มักนำไปสู่ความโกลาหล ครั้งหนึ่งเคยมีคนนำเข็มฉีดยาไล่แทงประชาชนหน้าห้างสรรพสินค้า ซึ่งต่างจากวันนี้ ที่เราสามารถอยู่ร่วมกับโรคได้ ประเทศไทยไม่มีการติดเชื้อจากมารดาสู่ทารกแล้ว (zero new baby born with HIV) ในปัจจุบันผู้ติดเชื้อ HIV มีอายุยืนยาวมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นผู้ติดเชื้อในช่วงวัยใด แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาการทั้งในทางการแพทย์ ความรู้ความเข้าใจและการปรับตัวของภาคประชาชนที่มีต่อโรคนี้ จึงทำให้มุมมองที่มีต่อโรคนี้ในปัจจุบันเปลี่ยนไปอย่างมาก เกิดเป็นความเคยชินกับวิกฤติการณ์สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยไม่มองเป็นปัญหาเฉกเช่นครั้งที่โรคเพิ่งเข้ามา

ประเด็นที่สอง ข้อสังเกตเรื่องการรับมือกับวิกฤติการณ์ของคนไทย จากการทำงานช่วงไม่กี่เดือนที่ผ่านมาสะท้อนว่าสังคมไทยนั้นเป็นสังคมที่ทำงานตอบสนองต่อวิกฤติได้เป็นอย่างดี คนไทยเก่งในหลายด้านทั้งความรู้ การปรับตัวและอีกหลายด้านหากแต่ยังไม่สามารถนำความรู้เหล่านั้นมาใช้ในการทำงานตักหน้าได้ ตัวอย่างเช่น ในช่วงสัปดาห์ก่อนเกิดฝนตกหนักมีปริมาณน้ำฝนประมาณ 160 มิลลิเมตร ต่อ ชั่วโมง ขณะที่ระดับความจุของท่อระบายน้ำกรุงเทพมหานครแบบไม่มีอะไรอุดตันอยู่ด้านในท่ออยู่ที่ 60 มิลลิเมตรต่อชั่วโมงเท่านั้น เพราะฉะนั้นในด้านการจัดการจึงทำอะไรได้ไม่มากนักต้องรอเวลาให้น้ำมีเวลาระบายออก มีคำถามจากสื่อมวลชนว่า หากพายุนี้ในช่วงที่น้ำสูงแล้วฝนตกแบบวันนั้นอีกจะเป็นอย่างไร คำถามนี้สะท้อนให้เราเห็นอะไรบ้าง การรับมือต่อวิกฤติโดยปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานไปเป็นแบบออนไลน์เมื่อไม่สามารถเดินทางไปทำงานได้ขณะที่เกิดวิกฤติ หรือ New Normal ที่เราปฏิบัติกันเมื่อ 2 ปีที่แล้วสะท้อนคำถามนี้หรือไม่อย่างไร ดังนั้นเมื่อพูดถึงการรับมือเมื่อเกิดวิกฤติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประชาชนนั้น น่าสนใจว่าประชาชนปรับตัวในระดับใด หากมีปรับตัวแล้วเมื่อเผชิญกับปัญหาเหล่านี้ประชาชนจะตอบสนองอย่างไร

หลักการบริหารจัดการวิกฤติการณ์

โดยทั่วไปการตอบสนองต่อภาวะวิกฤติเกี่ยวข้องกับ 3 ประการนี้ คือ ความรู้พื้นฐาน, ความตระหนักถึงความซับซ้อนในเหตุการณ์วิกฤติ และ การบริหารจัดการ ต่อกรณีฝนตกหนักในกรุงเทพฯ ช่วงหลังเลิกงาน ความรู้พื้นฐานอธิบายแก่เราได้ว่าความร้อนที่เกิดจากการใช้พลังงานในช่วงกลางวันของคนกรุงเทพฯ จะลอยขึ้นที่สูงทำให้เกิดโดมความร้อนครอบคลุมเมือง เมื่อถึงช่วงเย็นลมเย็นพัดเข้ามาทำให้เกิดฝน โดยเฉพาะถ้าเป็นลมมรสุม โดยปกติข้อมูลจากกรมอุตุนิยมวิทยาจะ

สามารถประเมินได้ล่วงหน้าว่าฝนจะตกในพื้นที่ใดจากการเคลื่อนตัวของเมฆฝนประมาณ 1 ชั่วโมง เมื่อฝนเริ่มตก 15 นาทีจะทราบได้ว่าฝนตกหนักหรือไม่ คำถามต่อเนื่องว่าน้ำจะท่วมกรุงเทพฯ หรือไม่ ข้อมูลพื้นฐานคือกรุงเทพฯ มีคันกันน้ำสูง 3 เมตร ระดับน้ำในปัจจุบันอยู่ที่ 1 เมตรจึงเหลือระยะในการรับน้ำอีก 2 เมตร อย่างไรก็ตามเมื่อปริมาณน้ำเยอะแรงดันน้ำเพิ่มขึ้นอาจทำให้บางช่วงมีน้ำซึมบ้าง ข้อมูลพื้นฐานเหล่านี้ประกอบกันเป็นความซับซ้อนของเหตุการณ์ต้องถูกนำมาใช้ในการบริหารจัดการ เช่น ถ้าพนักงานบริษัทที่ประสบปัญหาด้านการเดินทางกลับบ้านจากปัญหาฝนตกหนักน้ำท่วมขัง บริษัทสามารถให้พนักงานกลับบ้านก่อนเวลา จุดอ่อนที่มีน้ำขังบางพื้นที่อาจพิจารณาเลื่อนเวลาเข้างาน หรือ Work From Home ของพนักงานโดยไม่ต้องรอประกาศจากทางราชการ จะเห็นได้ว่ามาตรการเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถบริหารจัดการเองได้ในระดับหนึ่งจากการมีประสบการณ์และข้อมูลพื้นฐาน

ดังตัวอย่างในข้างต้นจะเห็นว่าการวิเคราะห์ด้วยหลักการง่ายๆ 3 ประการจะนำมาซึ่งแนวทางในการทำงานก่อนที่จะเกิดปัญหา หรือวิกฤติได้ ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญของการบริหารจัดการวิกฤติการณ์ดังต่อไปนี้

ประการแรก คือ ความรู้เกี่ยวกับวิกฤติการณ์ เมื่อกล่าวถึงภาวะวิกฤติ ทุกครั้งต้องเริ่มต้นจากตัววิกฤติเองว่าเรามีความรู้ในเรื่องนั้นหรือไม่ เพราะเมื่อปราศจากความรู้เราไม่อาจทราบได้ว่าวิกฤตินั้นเกิดขึ้นแล้วหรือกำลังจะเกิด หากมีความรู้จะทำให้เข้าใจและรู้เท่าทันว่ากำลังจะเข้าวิกฤตินั้นคือ พื้นที่ชิงดำ ทำให้มีเวลาเตรียมมาตรการรับมือล่วงหน้า ช่วยให้การรับมือสถานการณ์จะง่ายขึ้น ยกตัวอย่างกรณีการรับมือของรัฐบาลไต้หวันต่อ COVID-19 ที่เริ่มระบาดจากประเทศจีน รัฐบาลไต้หวันที่อยู่ใกล้กับประเทศจีนเตรียมความพร้อมหลังจากได้รับบทเรียนราคาแพงในการระบาดของโรค SARS และ MERS ทั้งรัฐบาลและสังคมเตรียมพร้อมที่จะรับเรื่องนี้โดยศาลรัฐธรรมนูญได้หวั่นรับรองให้ประธานาธิบดีสามารถใช้กฎหมายป้องกัน (Preventive Law) ในการกำหนดมาตรการรับมือเมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่ปกติ ประเทศไต้หวันดำเนินการประกาศลดจำนวนอัตราเที่ยวบินที่มาจากอู่ฮั่น และ หนุ่ยเป่ย์ พร้อมทั้งหยุดการส่งออกหน้ากากอนามัยในส่วนที่เหลือจากการใช้ในทางการแพทย์ช่วงสิ้นเดือนมกราคมและประกาศให้โควิดเป็นโรคติดต่ออันตรายต้นเดือนกุมภาพันธ์ พุทธถึงในแง่ความเสี่ยงในการระบาดระลอกที่ 1 ประเทศไต้หวันที่อยู่ใกล้จีน ความถี่การเดินทางไปมาบ่อยครั้งมีความเสี่ยงสูงกว่าประเทศไทย ซึ่งไต้หวันพบผู้ป่วยรายแรกช้ากว่าประเทศไทย 1 สัปดาห์ ประเทศไทยพบผู้ป่วยรายแรกวันที่ 13 มกราคม ต่อมาประเทศไต้หวันพบผู้ป่วยรายแรกวันที่ 21 มกราคม ในขณะที่ประเทศไทยเราเองประกาศเดือนมีนาคม ในโลกของวิกฤติการณ์และภัยพิบัติแท้จริงนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดไม่ได้อยู่ที่ว่าจะตอบสนองต่อวิกฤติการณ์อย่างไร ส่วนสำคัญอยู่ที่ว่าคุณเตรียมจะเผชิญหน้ากับวิกฤติการณ์อย่างไรมากกว่า

การเตรียมรับมือในการจัดการภาวะวิกฤติเป็นการตัดสินใจระหว่างความเชื่อต่อสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นกับความรู้ที่มี ในด้านความรู้เราอาจทราบข้อมูลว่าจะเกิดอะไรขึ้น สิ่งที่แตกต่างคือในขั้นตอนถัดไปที่ต้องตัดสินใจว่า สิ่งนี้จะเกิดขึ้นจริงหรือไม่ จะดำเนินการเพื่อเตรียมรับมือหรือไม่อย่างไร ซึ่งจะเกี่ยวเนื่องกับปัจจัยประการที่สอง เรื่องความซับซ้อนของวิกฤติซึ่งจะกล่าวถึงต่อไปแน่นอนว่าหากไม่คิดว่าจะเกิดวิกฤติ หรือ กระทั่งไม่รู้ว่าจะเกิด ย่อมไม่สามารถเตรียมพร้อมการรับมือได้ เมื่อสรุปว่าเป็นเหตุวิกฤติจึงจะนำไปสู่การเตรียมตัวรับมือ

ประการที่สอง การตระหนักถึงความซับซ้อนของวิกฤติการณ์ ขอยกตัวอย่างการจัดการวิกฤติน้ำท่วมซึ่งในช่วงเดือนตุลาคมที่ผ่านมา ในขณะที่ประชาชนบางส่วนหรือแม้กระทั่งสื่อมวลชนเองมุ่งความสนใจไปที่อุโมงค์ขนาดใหญ่ที่ดำเนินการก่อสร้างเสร็จแล้ว ใช้งานได้หรือไม่ เหตุใดจึงยังมีน้ำท่วมซึ่ง ในทางข้อมูลทราบอยู่แล้วว่าปีนี้ น้ำจะเยอะเนื่องจากลานินญา ประกอบกับข้อมูลฝั่งเมืองกรุงเทพมหานครมีทอระบายน้ำความยาวรวมสามพันกว่ากิโลเมตรและคลองจำนวนเกือบสองพันคลอง ทีมงานกรุงเทพมหานคร จึงเริ่มดำเนินการลอกท่อและคลองในเมืองจำนวนมาก เพราะหากไม่เตรียมความพร้อมในการระบายน้ำจากด้านในออกไป เมื่อฝนตก น้ำจะไม่สามารถระบายออกไปที่ปลายทางได้ ประโยชน์ของการมีอุโมงค์ขนาดใหญ่ก็จะไม่เกิด ดังนั้นในช่วงแรกเวลาอธิบายเรื่องความเสี่ยง วิกฤติ หรือ ภัย เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้คนทั่วไป มักถูกมองว่าเป็นเรื่องที่ไม่ใช่สาระ เหล่านี้แสดงให้เห็นว่ามุมมองวิกฤติของประเทศไทยในทุกระดับค่อนข้างช้า ทุกคนมักคำนึงถึงเรื่องใกล้ตัวของตนเองก่อน และจะยังไม่สนใจภาพรวม เช่น เมื่อรัฐบาลประกาศภาวะแล้งหน่วยงานรัฐในฐานะที่มีข้อมูลจึงแจ้งประชาชนหยุดทำการเกษตร ขณะที่ในพื้นที่ หรือคลองหน้าบ้านยังมีน้ำอยู่ ประชาชนที่ไม่มีข้อมูลส่วนนั้นจะเข้าใจได้อย่างไร รัฐบาลเป็นฝ่ายมีข้อมูลทราบว่าจะเข้าภาวะแล้งจากวิทยาศาสตร์ ประกาศมาตรการออกมารับมือ ความรู้จะบอกว่าการจะเป็นแบบใดและไปถึงขั้นไหน และ มาตรการนี้จะมีประสิทธิภาพเพียงใดนั้น ขึ้นกับส่วนสำคัญส่วนที่สองคือ ความรุนแรงของสถานการณ์

ความรุนแรงของสถานการณ์ แบ่งเป็นสองแบบคือ Sudden onset (เหตุการณ์ที่เริ่มต้นฉับพลัน) และ Slow onset (ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างช้าๆ) เหตุการณ์ที่เป็น Sudden onset เหตุการณ์รุนแรงทันทีจะทำให้เกิดความตระหนักในสังคม ยกตัวอย่างเช่น แผ่นดินไหว ส่วนเหตุการณ์ที่เป็น Slow onset นั้น จะค่อยๆเกิดขึ้น เช่น น้ำท่วมที่มวลน้ำค่อยๆมาระดับน้ำค่อยๆเพิ่มสูงขึ้น อย่างไรก็ตามจะมีบางเหตุการณ์ที่อยู่ระหว่างกันยกตัวอย่างเช่น เหตุการณ์สึนามิเฉพาะที่เกิดขึ้นในปี พศ. 2547 ที่ประเทศไทยนั้นเป็น Slow onset เพราะใช้เวลาเดินทางจากจุดเกิดแผ่นดินไหวที่ อาจะ ประเทศอินโดนีเซีย 90 นาที ขณะที่เหตุการณ์แผ่นดินไหวและสึนามิที่อินโดนีเซียตามมาใน 20 นาทีนั้นนับเป็น Sudden onset ทั้งคู่ ต่อเนื่องมาถึงคำถามที่ว่า หากวันนั้นตัวผู้พูดเองอยู่ที่สถานการณ์นั้นในประเทศไทยจะสามารถพาคนอื่นรอดจากเหตุการณ์นั้น

ได้หรือไม่ คำตอบคือ ไม่ เนื่องจากตนเองมีความรู้แต่ขาดปัจจัยสำคัญอีกหนึ่งอย่างคือ ข้อมูลดังกล่าวไว้ก่อนหน้า

ในกรณีของ COVID-19 หากย้อนเวลากลับไป 3 ปีก่อน ทุกคนเคยคำนึงถึงความเป็นไปได้ที่จะเจอกับ COVID-19 หรือไม่ ตัวดิฉันเองคาดการณ์ว่าอาจเกิดเหตุการณ์ประมานนี้อยู่บ้างจากประสบการณ์ที่พบในการระบาดของโรค SARS, MERS และ EBOLA ที่ถูกจำกัดวงการระบาดที่แอฟริกาใต้ แม้เราอาจทราบถึงแนวโน้มว่าจะเกิดเหตุการณ์นี้ แต่เงื่อนไขสำคัญที่ไม่มีใครทราบคือ เงื่อนไขการแพร่เชื้อและระยะเวลาแสดงอาการเชื้อ COVID-19 สามารถอยู่ในตัวคนได้โดยไม่แสดงอาการถึง 14 วัน จุดนี้ทำให้ความซับซ้อนของสถานการณ์เพิ่มสูงมาก เนื่องจากเชื้อโรคชนิดนี้ทำให้คนทุกคนเป็นความเสี่ยงของคนทุกคนได้ทั้งหมด การที่ต้องบริหารจัดการเงื่อนไขนี้ทำได้ยากมากในสังคม มาตรการรัฐใด ๆ เพียงลำพังไม่สามารถทำได้ สิ่งที่ทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากการระบาดระลอกแรกมาได้ คือความร่วมมือของภาคประชาชนโดยแท้จริง ในการทำ Social distancing และ สวมหน้ากากอนามัย ดังนั้น เมื่อเกิดเหตุวิกฤติโดยมีเงื่อนไขขึ้นเกิดร่วมกันจะยิ่งทำให้เกิดความซับซ้อนในการรับมือยากขึ้นด้วย ขอยกตัวอย่างความรุนแรงและซับซ้อนของสถานการณ์เพิ่มเติมอีก 2 เหตุการณ์

เหตุการณ์แรกคือเหตุการณ์ไฟไหม้ที่โรงงานหมิงตี้ จังหวัดสมุทรปราการ ในเหตุการณ์ไฟไหม้สิ่งแรกที่ต้องทำคือ การอพยพหนีจากจุดเกิดเหตุเพลิงไหม้ ปัจจัยที่เพิ่มความซับซ้อนของเหตุการณ์คือ เหตุเกิดที่โรงงานพลาสติกจึงมีสารเคมีสไตรีนถูกเผาด้วยอุณหภูมิสูงออกมาทางอากาศ อีกทั้งเหตุการณ์นี้เกิดขณะที่ฝนตกมีความเสี่ยงที่สารตกค้างอาจจะละลายปนเปื้อนลงมากับน้ำได้เกิดสารเคมีรั่วไหล ปัจจัยสุดท้ายเมื่อเกิดเหตุเพลิงไหม้ไหม้ในอาคารสูงบางประเภทเป็นเวลานานจะมีแนวโน้มที่อาคารอาจถล่มลงมาได้ เมื่อตีกลมสิ่งทีตามมาก็คือปัญหาด้านทัศนวิสัยจากฝุ่นละอองขนาดเล็กจำนวนมาก ทำให้ไม่สามารถดำเนินการใด ๆ ต่อได้ ดังเช่นที่เกิดกับเหตุการณ์ 9/11

เหตุการณ์ที่สอง อาจมีภัยบางรูปแบบที่ไม่เป็นภัยพิบัติแต่เป็นวิกฤติ ดังในเหตุการณ์เด็ก 13 คน ติดถ้ำหลวง ปัจจัยแรกของวิกฤติคือ คนติดในถ้ำออกมาไม่ได้ ปัจจัยต่อมาเมื่อฝนตกในหุบเขาที่เป็นทางน้ำลงมาและไหลเข้าปากถ้ำ และ ปัจจัยสุดท้ายคือการขาดปัจจัยพื้นฐานในการรับมือกับวิกฤติ คือ ข้อมูล ในเหตุการณ์นี้ประเทศไทยไม่มีข้อมูลแผนที่ถ้ำ ข้อมูลแผนที่การเข้าถ้ำแบบดำน้ำจากชาวต่างชาติ เหตุการณ์นี้จึงมีลักษณะเป็นความซับซ้อนและความยากในการรับมือวิกฤติมาเป็นตัวเพิ่มวิกฤติเสียเอง อีกประการหนึ่งที่น่าสนใจคือ ความรู้ในเชิงภูมิสังคมที่มักไม่ได้รับความสนใจ วิเคราะห์ ดังตัวอย่าง ข้อมูลภูมิสังคมจากเหตุการณ์ไฟไหม้ ชุมชนบ่อนไก่เปรียบเทียบกับชุมชนคลองเตย ในทางข้อมูลชุมชนบ่อนไก่อมีความหนาแน่นสูงมาก ปัจจัยแรกคือทางเข้าขนาดเล็กมาก เมื่อเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้สิ่งแรกคือการอพยพ สถานการณ์ที่คนในชุมชนต้องการอพยพออก และ ทางเจ้าหน้าที่ดับเพลิงต้องการเข้าไประงับเพลิง ซึ่งในด้านการจัดการความ

ปลอดภัยต้องให้ประชาชนด้านในออกมาก่อน เช่นนั้นจึงยังไม่สามารถเข้าไปประจักษ์เหตุการณ์ในพื้นที่ได้ เจ้าหน้าที่ดับเพลิงจึงฉีดน้ำขึ้นด้านบนจากนอกชุมชน และ พบกับข้อจำกัดต่อมาคือลักษณะที่อยู่อาศัย ปูกล้างติดกัน ทำให้หลังคาอยู่ในลักษณะติดหรือเกยกัน เพื่อกันแดดและฝน แม้จะฉีดน้ำเข้าไปจากด้านบน น้ำก็ไม่สามารถลงไปถึงต้นเพลิงด้านล่างได้ สุดท้ายต้องตัดสินใจทุบกำแพงออกเพื่อสร้างทางเข้าไปประจักษ์เหตุ เหตุการณ์เดียวกันนี้ เมื่อเทียบกับชุมชนคลองเตยที่มีความหนาแน่นใกล้เคียงกัน ในเชิงภูมิสังคมชุมชนคลองเตยซึ่งอยู่ติดกับคลังน้ำมันเชลล์ ทำให้ทั้ง 2 กลุ่ม มีความเสี่ยงร่วมกัน เกิดความร่วมมือในการเตรียมพร้อมรับสถานการณ์ โดยคลังน้ำมันเชลล์เดินท่อน้ำเข้าไปกลางชุมชนคลองเตย พร้อมหัวฉีดดับเพลิงระยะ 60 เมตร 360 องศา ติดตั้งจากกลางชุมชน ขณะเดียวกันมีตัวพ่นละอองน้ำจากกำแพงของคลังน้ำมันเชลล์ช่วยรักษาอุณหภูมิหากเกิดเหตุเพลิงไหม้ รวมถึงการให้ความรู้และฝึกฝนของทีมอาสาดับเพลิงชุมชนเข้าอบรมกับคลังน้ำมันเชลล์เป็นประจำ จากตัวอย่างนี้จะเห็นว่าเมื่อขาดการวิเคราะห์ความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม และ วิถีชีวิต ถึงความเสี่ยงอันตรายในลักษณะดังกล่าว จึงไม่ทราบว่าจะแต่ละพื้นที่นั้นเสี่ยงอันตรายต่อเรื่องใดบ้าง ขณะที่บางพื้นที่ที่มีการเตรียมความพร้อม หากเกิดเหตุวิกฤติจะทำให้เหตุวิกฤติสามารถถูกระงับได้โดยง่าย

ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงความอันตราย และ ความรุนแรงของสถานการณ์ จะกล่าวถึงเฉพาะแง่ผลกระทบเพียงอย่างเดียวไม่ได้ ต้องคำนึงถึง ข้อมูลผลกระทบสูงสุด, ข้อมูลพื้นที่ล่อแหลมเปราะบาง และ ลักษณะชุมชน สอดคล้องกับที่กล่าวถึง พื้นที่ซึ่งดำ ไร่ข้างต้น คือความสามารถในการรู้วิกฤติล่วงหน้า ว่าเหตุการณ์นั้นจะเกิดขึ้น นำมาสู่การเตรียมพร้อมรับมือ ทั้งหมดนี้มาจากการมีข้อมูลและนำมาเป็นปัจจัยระบุในเชิงกายภาพ และ ระบบภูมิสังคม เช่น การสำรวจข้อมูลทางภูมิศาสตร์ชุมชนริมน้ำในกรุงเทพมหานคร ต้องมีการสำรวจจำนวนผู้สูงอายุ จำนวนผู้ป่วยติดเตียง สถานที่บ้านของกลุ่มคนที่เคลื่อนย้ายได้ยากทั้งหมด พร้อมกับเตรียมจุดพักพิง โดยหลักการแล้วจุดพักพิงต้องอยู่ไกลจากพื้นที่เสี่ยง แต่เมื่อพิจารณาทางภูมิสังคม วิถีชีวิตของบุคคลในชุมชนจะไม่ไปจุดพักพิงที่ไกลจากบ้าน มาตรการที่วางไว้ในแต่ละวิกฤติจึงต่างกันขึ้นอยู่กับพื้นที่และต้องเป็นไปตามวิถีของการปฏิบัติด้วย

นอกจากนี้ลักษณะเฉพาะของพื้นที่ เช่น วัฒนธรรมก็ส่งผลต่อการจัดการวิกฤติการณ์มาก ตัวอย่างเช่น การปฏิบัติตนโดยทั่วไปในการใส่หน้ากากที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศ ความแตกต่างนี้เกิดจากวัฒนธรรมที่ปฏิบัติโดยปกติก่อนเกิดวิกฤติ ทางด้านประเทศฝั่งตะวันตกนั้น เป็นที่เข้าใจโดยทั่วกันว่าจะใส่หน้ากากเมื่อตนเองแสดงอาการป่วยเท่านั้น คำว่าป่วยในที่นี้ คือมีไข้ ไอ จาม หรือ มีน้ำมูก จึงเกิดเป็นข้อถกเถียงในวงกว้างว่าจำเป็นต้องใส่หน้ากากอนามัยด้วยหรือไม่ เนื่องจากติดเชื้อโควิดที่สามารถอยู่ในร่างกายโดยไม่แสดงอาการได้ กลับมามองที่ประเทศไทยเอง เหตุที่ประชาชนส่วนมากยอมใส่หน้ากากอนามัย เนื่องจากประเทศไทยไม่เคยมีวัฒนธรรมในการใส่หน้ากากอนามัย

ก่อนเกิดวิกฤติ เมื่อเกิดวิกฤติขึ้นจึงเริ่มมีการใส่ด้วยความเข้าใจว่าเราต้องป้องกันตนเองจากผู้อื่น ประกอบกับเหตุผลรองอื่นร่วมด้วย เช่น หากไม่ใส่หน้ากากอนามัยอาจถูกปรับหรือไม่สามารถเข้าสถานที่บางแห่งได้ ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ใส่หน้ากากอนามัย หากทุกคนคำนึงถึงส่วนรวมพร้อมทั้งปรับวิธีคิดว่าตนเองก็เป็นความเสี่ยงของผู้อื่นเช่นนั้นแล้วเหตุการณ์จะไม่วุ่นวาย

ประการสุดท้าย คือ การบริหารจัดการ ทรัพยากร, สมรรถนะ และ การเมืองเชิงสถาบัน ในด้านการบริหารจัดการนั้นขึ้นกับทรัพยากรสูงมาก ทั้งทรัพยากรมนุษย์ เครื่องมือ จนถึงทรัพยากรความรู้ ที่สามารถให้ข้อมูลในการรับมือกับวิกฤติได้ วิกฤติของชุมชน ของสังคม และของประเทศชาตินั้น ล้วนเกิดจากการที่หน่วยงานเดียวไม่สามารถรับมือได้ หากหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งสามารถแก้ไขวิกฤติได้ด้วยตนเองวิกฤติอาจไม่เกิดขึ้นตั้งแต่ต้น โดยเฉพาะหากเราพิจารณาที่กล่าวไว้ในประการที่สอง เรื่อง ความรุนแรงของสถานการณ์ ร่วมด้วย เมื่อวิกฤติมีความซับซ้อนเพิ่มขึ้นการแก้ไขวิกฤติด้วยหน่วยงานเดียวจึงเป็นไปได้ยากมาก หรือกระทั่งเป็นไปได้เลย ทางกรุงเทพมหานครเองกำลังพัฒนาทรัพยากรความรู้ในแง่เครื่องมือ พร้อมทั้งลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน และ การใช้งบประมาณ เช่น การรวมแผนที่กรุงเทพมหานครและใช้จากศูนย์กลาง เรียกว่า วันแมพ (One map) แผนที่นี้จะจัดทำโดยงานผังเมือง อัตราส่วน 1:4000 ระบุรายละเอียดการจราจร พื้นที่น้ำท่วม จุดวิกฤติ อุบัติเหตุ อัคคีภัย ที่เกิดบ่อย หรือจุดที่สารเคมีที่อาจรั่วไหลได้ ทำให้ทราบเส้นทางวิกฤติ พร้อมทั้งการอัปเดตข้อมูลจากผู้อำนวยการเขต รวมถึงอาสาสมัครเทคโนโลยีจากคนรุ่นใหม่ในชุมชน ทั้งอาสาสมัครสาธารณสุข, อาสาสมัครความปลอดภัยและยาเสพติด, อาสาสมัครฝ่ายพลเรือน และ ประธานชุมชนทุกเขตในตอนเช้า ในหลักการของการจัดการวิกฤติ การทราบจำนวน และ สถานที่แน่นอนจึงเป็นเรื่องจำเป็น การวิเคราะห์ทรัพยากรสำหรับหน่วยงานเป็นเรื่องสำคัญมากเช่นกัน ยกตัวอย่าง ดิ็กคณะรัฐศาสตรมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่มีอายุการใช้งานยาวนานมาก จนไม่มีกฎหมายควบคุมด้านความปลอดภัย อีกทั้งด้วยความเก่าของดิ็กจึงไม่สามารถทำอะไรได้มากนัก เช่นการป้องกันอัคคีภัยที่ไม่สามารถเดินท่อน้ำดับเพลิงได้ ต้องติดตั้งถังดับเพลิงแทน เพราะก่อนหน้านี้มีเพียงเครื่องตรวจจับควัน หากเกิดเหตุขึ้นจึงไม่สามารถจะระงับเพลิงได้ทัน

ส่วนของสมรรถนะหรือคุณลักษณะเชิงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากความรู้และทักษะที่สำคัญคือ สมรรถนะด้านการวิเคราะห์ จะนำมาซึ่งการวิเคราะห์ฉากทัศน์ที่ไม่ต้องการที่กำลังจะมาถึง การคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นได้ เริ่มเตรียมพร้อมการรับมือในลักษณะกันไว้ดีกว่าแก้ได้ เมื่อเกิดวิกฤติการณ์ทุกอย่างจะง่ายขึ้นสมรรถนะในการวิเคราะห์จึงเป็นเรื่องสำคัญมาก

การเมืองเชิงสถาบันของการบริหารจัดการ คือ ข้อจำกัดในทางกฎหมาย, ระเบียบ และ ค่านิยม สิ่งก็ตามมาคือความสามารถในการแก้ไขของค้ประกอบที่เป็นการบริหารจัดการที่เรียกว่าการเมืองของวิกฤติ ตัวอย่างเช่น การแก้ไขมาตรการบางอย่างในการช่วยเหลือ เมื่อเกิดเหตุที่ใด

ท้องถิ่นข้างเคียงสามารถให้การช่วยเหลือได้ทันทีโดยไม่ต้องรอรับการร้องขอ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันยังมีส่วนงานที่มักถูกมองว่าไม่มีภารกิจวิกฤติ เช่น หน่วยกฎหมาย การเงิน และ ธุรกรรม การลงทะเบียน นั้น ในแง่ของการบริหารจัดการทั้ง 3 หน่วยนี้เป็นกำลังหลักสำคัญมากในการปรับแก้กฎระเบียบให้ทันกับการดักหน้าวิกฤติได้

ท้ายที่สุดขอกล่าวถึงการคาดการณ์ภาพในอนาคตของประเทศไทย (Foresight) ขณะนี้ประเทศไทยมุ่งที่จะเป็นประเทศนวัตกรรม มั่งคั่งยั่งยืน ก่อนที่จะเดินหน้า เราควรถอยกลับมาพิจารณาก่อนว่า การพัฒนาที่ผิดพลาดมาตลอดหลายปีนั้นจะมีฉกัทัศน์ที่มีวิกฤติอะไรอยู่ข้างหน้า เราควรหยุดทำอะไร คำนึงถึงสิ่งที่เรากำลังจะเจอ แล้วจึงวางแผนที่จะทำอะไรต่อ นั่นคือสิ่งที่จะนำมาสู่พื้นที่ซึ่งดำ ถ้าทำได้ดังนั้นในมุมมองจากศาสตร์ของวิกฤติ ไม่ว่าพื้นที่ซึ่งดำนั้นจะใกล้หรือ ไกล คนที่มองเห็นจะไปถึงพื้นที่ปลอดภัยกว่าได้ก่อน

ทั้งนี้ เพื่อเป็นการทำงานดักหน้าวิกฤติการณ์ในด้านสาธารณสุข กรุงเทพมหานครเอง กำลังทำระบบทดลองด้านสาธารณสุขเพื่อรองรับผู้ป่วยระดับปฐมภูมิในพื้นที่ผ่านบริการการแพทย์ทางไกลทางแอปพลิเคชัน (TeleMed) โดยมีหลักการทำงานไม่ซับซ้อน เข้าถึงได้ง่าย ในกรณีที่ประชากรแฝงเข้ามาในกรุงเทพมหานครแล้วเกิดอาการป่วยทั่วไป สามารถโทรคุยกับหมอผ่านแอปพลิเคชันได้ทันที จากนั้นเมื่อรับรายการยาในแอปพลิเคชันแล้วสามารถเดินทางไปยังร้านขายยาที่จดทะเบียนกับสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติเพื่อรับยาได้ เมื่อเวลาผ่านไปอีก 3 วันทางเภสัชกรจากร้านขายยาจะโทรติดตามสอบถามอาการ หากยังไม่ดีขึ้นสามารถกลับไปที่ร้านขายยาดังกล่าว เพื่อให้เภสัชกรโทรปรึกษาหมอได้อีกครั้งเพื่อปรึกษาตามอาการ หากแพทย์เห็นว่าควรได้รับการรักษาจากแพทย์สามารถเดินทางไปสำนักงานหลักประกันสุขภาพ หรือโรงพยาบาลที่ได้

ในด้านความปลอดภัย กรุงเทพมหานครกำลังพิจารณาการป้องกันวิกฤติการณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้ โดยเริ่มจากการตรวจสอบสถานประกอบการ และ สถานที่ท่องเที่ยว ในการตรวจสอบข้อมูลพื้นฐานเช่น การรักษาสภาพถังดับเพลิง แผนผังสถานที่ ทางเข้าออกที่เหมาะสม หรือ การเตรียมรับมือเหตุการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้นในลักษณะความรุนแรงที่สำคัญในสังคมซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ในทุกพื้นที่ รวมทั้งดำเนินการขยายผลในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยว ในอนาคตอาจตัดบางส่วนจากภาษีการท่องเที่ยวที่ถูกชำระไว้ในกองทุนบางลักษณะเพื่อสนับสนุนความปลอดภัยนักท่องเที่ยวได้ เพื่อให้เห็นเส้นทางการเกิดวิกฤติและมีทางเลือกในการตอบสนองต่อวิกฤติได้มากขึ้น จนถึงจุดที่ความสามารถจะไปถึงพอดีกับวิกฤติ

วันนี้ขอบคุณทุกท่านที่รับฟัง หวังว่าจะทำให้ทุกท่านได้ตื่น ตื่นรู้เท่าทันกับเรื่องของวิกฤติการณ์ และ รักษาตัวให้รอดปลอดภัย ขอขอบคุณ